

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/53/2000

SYTUACJA POLSKICH RODZIN - OCENY I POSTULATY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2000

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Prawie wszyscy Polacy deklarują, że chcą mieć dzieci. Największy odsetek ankietowanych (49%) wyraża chęć posiadania dwojga dzieci, więcej niż jedna piąta (22%) - trojga, a 13% pragnęłoby mieć jedno dziecko. W ciągu ostatnich kilku lat - od roku '96 - potrzeby prokreacyjne Polaków nie tylko nie zwiększyły się, ale nawet nieco zmalały. Nieznacznie wzrósł bowiem odsetek osób chcących mieć tylko jedno dziecko, zarazem zmniejszyła się liczba badanych, którzy w tej sprawie zdają się na los deklarując, że chcieliby mieć tyle dzieci, ile się zdarzy.
- Wśród przyczyn malejącej w ostatnich latach w Polsce liczby urodzeń najczęściej wymieniano złe warunki mieszkaniowe i brak wystarczającej liczby mieszkań (76%). Następnie niemal równie często wskazywano na trzy czynniki: poczucie braku wsparcia, pomocy ze strony państwa (55%), obawy kobiet przed utratą pracy (52%) oraz lęk przed obniżeniem materialnego poziomu życia (50%).
- Bardzo krytyczny jest stosunek do obecnej polityki państwa wobec rodzin. Blisko połowa ankietowanych (46%) ocenia działania państwa w tej sferze jako niedostateczne, a dalsze 41% wystawia im ocenę dostateczną. Opinie o polityce państwa wobec rodzin są obecnie gorsze niż we wrześniu '96, w okresie rządów poprzedniej koalicji.
- Postulaty badanych dotyczące najwłaściwszych sposobów wspierania rodzin przez państwo koncentrują się wokół poprawy warunków bytowych. Dwa główne nurty rozumowania widoczne w wypowiedziach respondentów dotyczyły z jednej strony poszukiwania rozwiązań pozwalających rodzinie na zapewnienie sobie samodzielności finansowej, z drugiej - pomocy tym rodzinom, które same nie radzą sobie z zapewnieniem godziwej egzystencji.
- Polacy z reguły krytycznie oceniają zmiany sytuacji polskich rodzin w ostatniej dekadzie. W odczuciu społecznym pogorszenie nastąpiło przede wszystkim w takich sferach, jak: przeciętne materialne warunki życia rodzin z dziećmi (76% wskazań), sytuacja mieszkaniowa rodzin z dziećmi (69%), pomoc społeczna dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej (60%), możliwości spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież (63%) oraz dostępność placówek opiekuńczo-wychowawczych (53%).

Przekształceniom systemowym w Polsce po roku '89 towarzyszą coraz bardziej wyraźne zmiany demograficzne, polegające m. in. na spadku liczby zawieranych małżeństw, odkładaniu w czasie decyzji o małżeństwie, zmniejszaniu się dzietności i utrwalaniu się modelu rodziny z jednym dzieckiem lub dwojgiem dzieci. U progu przemian ustrojowych w roku '90 średnia liczba dzieci rodzonych przez kobietę w wieku prokreacyjnym wynosiła 2,04, w roku '95 - 1,61, w roku '98 już tylko 1,43. Tak niski współczynnik dzietności nie zapewnia, jak tłumaczą demografowie, prostej zastępowalności pokoleń. Niedawno zanotowano w Polsce, po raz pierwszy od kilkudziesięciu lat, ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego, co oznacza, że liczba zgonów przekroczyła liczbę urodzeń. Wobec tych niepokojących tendencji rząd przygotował program polityki prorodzinnej, który w zamierzeniu ma wpłynąć na zmianę zachowań demograficznych Polaków. Kwestie z tym związane poruszyliśmy w jednym z ostatnich sondaży¹, starając się określić m. in. aspiracje prokreacyjne Polaków i ewentualne zmiany w tym zakresie w ciągu ostatnich kilku lat, postrzegane przyczyny tendencji do spadku urodzeń i sposoby jej zahamowania, a także oceny i postulaty dotyczące polityki państwa wobec rodzin.

PREFERENCJE DOTYCZĄCE WZORÓW RODZINY

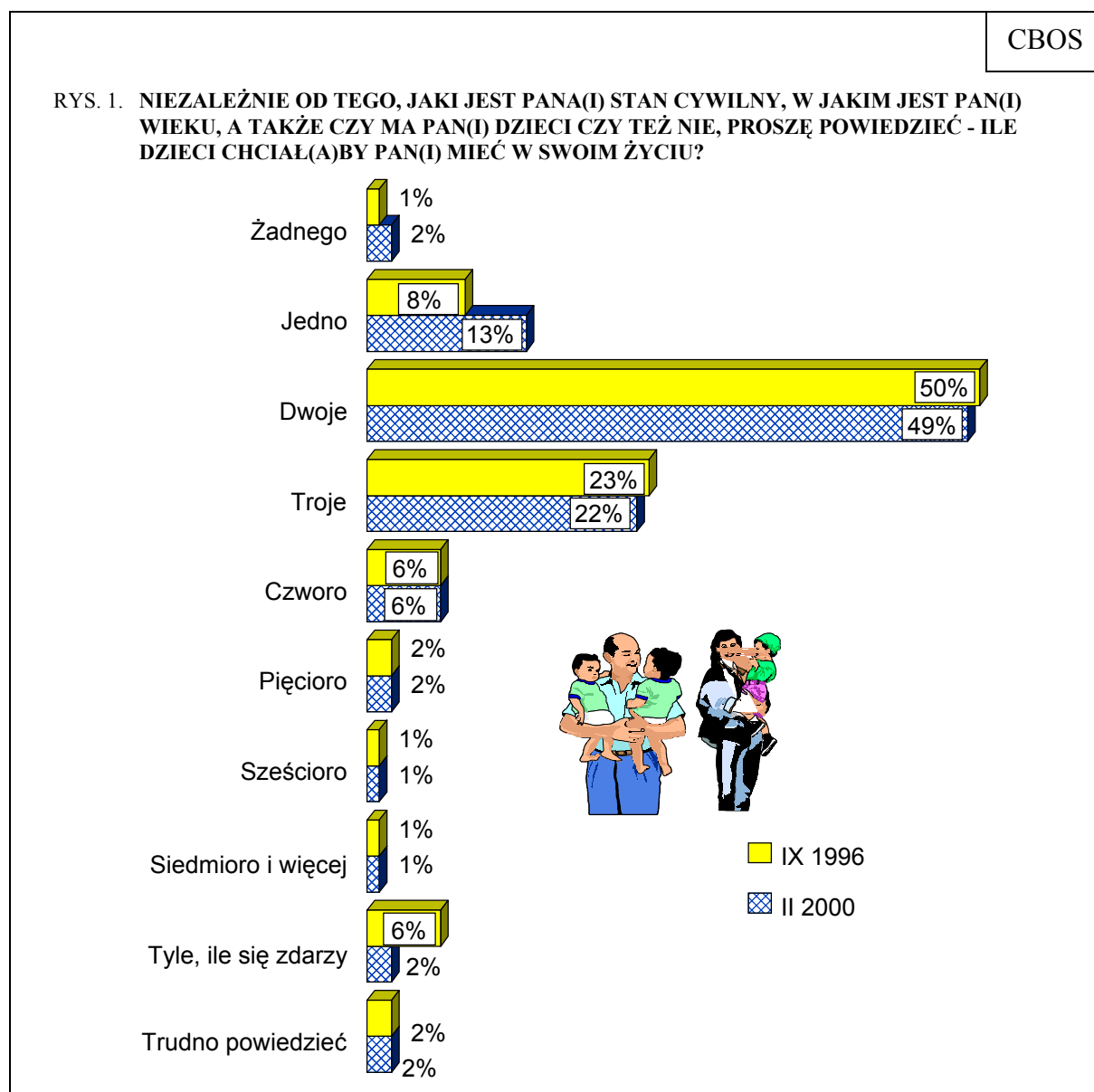
Potrzeby prokreacyjne Polaków

Deklaracje badanych co do pożądanej przez nich liczby dzieci nie dają podstaw do przypuszczeń, że zachowania demograficzne Polaków w najbliższym czasie ulegną zmianie i że przełamana zostanie tendencja do spadku urodzeń. W stosunku do roku '96 potrzeby

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (117) przeprowadzono w dniach 3-8 lutego 2000 roku na 1100-osobowej reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłej ludności Polski.

prokreacyjne Polaków nie tylko się nie zwiększyły, ale nawet nieco zmalały. Nieznacznie bowiem wzrósł odsetek osób chcących mieć tylko jedno dziecko, zarazem zmniejszyła się liczba tych, które zdają się w tej sprawie na los, deklarując, że chciałyby mieć tyle dzieci, ile się zdarzy.

Prawie wszyscy dorośli Polacy deklarują, że chcą mieć dzieci. Największy odsetek ankietowanych (49%) wyraża chęć posiadania dwojga dzieci, więcej niż jedna piąta (22%) - trojga. Jednym dzieckiem zadowoliliby się 13% badanych. Co dziesiąty respondent marzy o wielodzietnej rodzinie, liczącej czworo i więcej dzieci. Tylko znikomy odsetek badanych (2%) pozostawiłby liczbę dzieci losowi.

Pod względem potrzeb prokreacyjnych nie ma różnic między kobietami i mężczyznami. Nie bez znaczenia są natomiast cechy społeczno-demograficzne badanych - wiek, wielkość miejsca zamieszkania, wykształcenie i dochody. Za większą liczbą dzieci (trojgiem i więcej) najczęściej opowiadają się respondenci powyżej 55 roku życia, mieszkańcy wsi, osoby z wykształceniem podstawowym i badani deklarujący najniższe miesięczne dochody *per capita* w rodzinie. Stosunkowo najmniejsze aspiracje prokreacyjne mają ludzie młodzi - do 34 roku życia, mieszkańcy największych miast (liczących powyżej 500 tys. ludności), badani z wykształceniem średnim oraz respondenci o najwyższych dochodach na osobę w rodzinie. Wśród grup społeczno-zawodowych liczniejszą rodzinę (z trojgiem dzieci i więcej) stosunkowo najczęściej preferują rolnicy i robotnicy wykwalifikowani, najrzadziej - pracownicy umysłowi niższego szczebla. Niezależnie od istniejących zróżnicowań, niemal w każdej z grup społecznych uwzględnionych w analizach największy, choć nie zawsze bezwzględnie dominujący odsetek wyraża chęć posiadania dwojga dzieci. Wyjątek stanowią robotnicy niewykwalifikowani, wśród których liczba chcących mieć jedno dziecko równa się liczbie pragnących mieć dwoje dzieci.

W kontekście niepokojących trendów demograficznych interesujące wydaje się, jak kształtują się w porównaniu z rokiem '96 potrzeby prokreacyjne w grupie osób w wieku reprodukcyjnym, a więc, jak przyjęliśmy, mających od 18 do 44 lat. Preferencje co do liczby dzieci wśród osób z tej grupy nie zmieniły się znacząco, co potwierdza postawioną na początku tezę, że w najbliższym czasie raczej nie należy spodziewać się zmian w zachowaniach prokreacyjnych Polaków. Większość badanych w wieku od 18 do 44 roku życia chciałaby mieć dwoje dzieci, pozostali troje lub - rzadziej - jedno. Warto dodać, że deklaracje kobiet i mężczyzn w wieku reprodukcyjnym dotyczące pożądanej liczby dzieci są niemal takie same.

Tabela 1

Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć - ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?	Wskazania respondentów w wieku od 18 do 44 lat	
	IX 1996	II 2000
	w procentach	
Żadnego	1	2
Jedno	9	12
Dwoje	58	57
Troje	20	20
Czworo	3	3
Pięcioro	1	1
Sześcioro	1	0
Siedmioro i więcej	0	0
Tyle, ile się zdarzy	5	2
Trudno powiedzieć	2	2

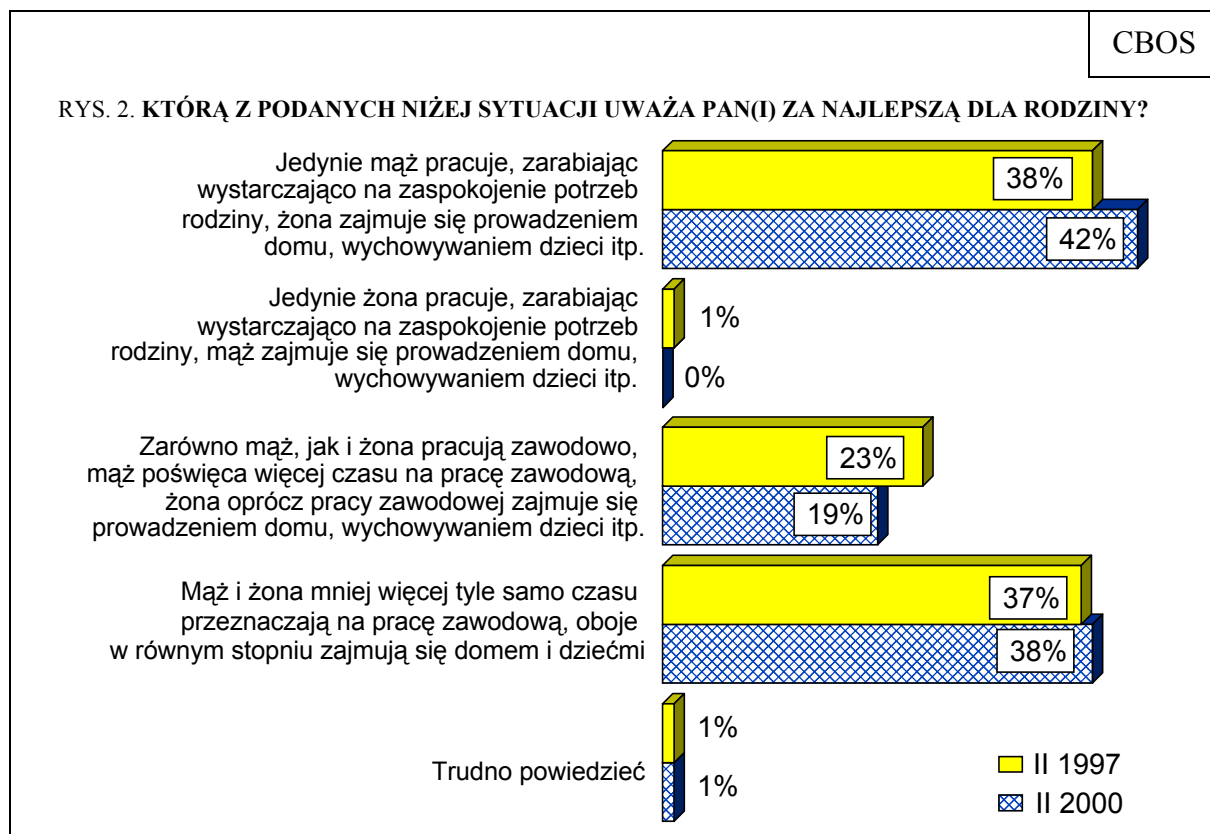
Poprzez porównanie faktycznie posiadanej liczby dzieci z ich preferowaną liczbą możemy wnioskować o stopniu zaspokojenia potrzeb prokreacyjnych w społeczeństwie. Najbardziej zadowolone z liczby potomstwa są osoby mające dwoje dzieci - w przypadku blisko trzech czwartych z tej grupy preferencje w tym zakresie pokrywają się z ich rzeczywistą sytuacją rodzinną. Z posiadanej liczby dzieci zadowolona jest również większość osób z trójką potomstwa. Swoich potrzeb prokreacyjnych nie zrealizowały jeszcze osoby z jednym dzieckiem i, przede wszystkim, bezdzietne, które najczęściej chciałyby mieć dwoje dzieci. Przy czym mniejsze aspiracje w tej sferze mają badani z jednym dzieckiem niż osoby bezdzietne. W przypadku respondentów mających co najmniej czworo dzieci - spośród których połowa jest zadowolona ze swojej sytuacji rodzinnej - najczęściej można mówić o poczuciu nadmiaru potomstwa.

Tabela 2

Niezależnie od tego, jaki jest Pana(i) stan cywilny, w jakim jest Pan(i) wieku, a także czy ma Pan(i) dzieci czy też nie, proszę powiedzieć - ile dzieci chciał(a)by Pan(i) mieć w swoim życiu?	Ile dzieci faktycznie Pan(i) ma lub miał(a)?				
	Żadnego	Jedno	Dwoje	Troje	Czworo lub więcej
	w procentach				
Żadnego	6	3	0	1	0
Jedno	15	33	6	6	6
Dwoje	58	46	71	24	16
Troje	11	12	16	62	21
Czworo i więcej	3	3	4	5	50
Tyle, ile się zdarzy	4	1	1	2	6
Trudno powiedzieć	4	3	1	1	1

PREFEROWANE MODELE MAŁŻEŃSTWA

Wśród preferowanych przez Polaków wzorów małżeństwa konkurują ze sobą dwa modele - tradycyjny, ze ściśle rozgraniczonymi rolami męskimi i kobiecymi, oraz partnerski, w którym mąż i żona równo dzielą między siebie obowiązki zawodowe i rodzinne. Przed trzema laty modele te miały niemal taką samą liczbę zwolenników, obecnie nieco częściej za najlepszy dla rodziny uważany jest tradycyjny wzór małżeństwa. Wzrost aprobaty modelu tradycyjnego nie nastąpił jednak kosztem zmniejszenia się liczby zwolenników wzoru partnerskiego, ale kosztem niewielkiego spadku poparcia dla modelu mieszanego, a więc sytuacji, kiedy kobieta oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu i wychowywaniem dzieci.

Uświęcony tradycją podział ról w małżeństwie aprobują więcej mężczyźni (47%) niż kobiety (38%), model partnerski zaś częściej preferują kobiety (42%) niż mężczyźni (33%). Wyobrażenia respondentów o właściwym podziale ról w małżeństwie wiążą się z cechami

wyznaczającymi społeczno-kulturową tożsamość jednostki: z wiekiem, miejscem zamieszkania, wykształceniem, dochodami. Tradycyjny wzór rodziny i małżeństwa najbliższy jest ludziom starszym - powyżej 65 roku życia, mieszkańcom wsi, ankietowanym z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym, a spośród grup społeczno-zawodowych robotnikom wykwalifikowanym i niewykwalifikowanym, gospodyniom domowym, a także osobom gorzej uposażonym i najczęściej uczestniczącym w praktykach religijnych. Partnerskie zasady preferują przede wszystkim mieszkańcy dużych miast liczących ponad 500 tys. ludności, ludzie młodzi - do 24 roku życia, osoby z wyższym wykształceniem, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, pracownicy umysłowi niższego szczebla, pracownicy fizyczno-umysłowi, uczniowie i studenci, osoby dobrze oceniające własną sytuację materialną oraz badani nieuczestniczący w praktykach religijnych.

Warto dodać, że preferencje w zakresie modelu małżeństwa nie różnicują w sposób istotny statystycznie deklaracji dotyczących pożądanej liczby dzieci. Zwolennicy każdego z trzech podstawowych modeli najczęściej wyrażają chęć posiadania dwojga dzieci, rzadziej - trojga.

POSTRZEGANE PRZYCZYNY TENDENCJI DO SPADKU URODZEŃ I SPOSOBY JEJ ZAHAMOWANIA

Respondenci poproszeni o wybranie z podanej listy najważniejszych, ich zdaniem, przyczyn malejącej liczby urodzeń w Polsce zdecydowanie najczęściej wymieniali złe warunki mieszkaniowe i brak wystarczającej liczby mieszkań (76%). Następnie niemal równie często wskazywano na trzy czynniki: poczucie braku wsparcia, pomocy ze strony państwa (55%), obawy kobiet przed utratą pracy (52%) oraz lęk przed obniżeniem materialnego poziomu życia (50%). Przyczyn zmniejszania się liczby urodzeń wyraźnie rzadziej doszukiwano się w trudnościach z pogodzeniem obowiązków zawodowych i rodzinnych (22%) oraz w ambicjach zawodowych kobiet (19%). Najrzadziej tendencję tę tłumaczono wygodą i chęcią użycia życia (13%).

Generalnie, z układu opinii badanych wynika, że przyczyn zmniejszającej się liczby urodzeń upatrują oni przede wszystkim w obiektywnych uwarunkowaniach społeczno-

-ekonomicznych i niewłaściwej polityce państwa wobec rodziny, nie zaś w przemianach kulturowych i dokonujących się w obrębie systemów wartości. Innymi słowy: w opinii społecznej zmiany w zachowaniach prokreacyjnych nie są skutkiem tego, że Polacy nie chcą mieć dzieci, ale wynikają stąd, że częstokroć nie mogą sobie na nie pozwolić.

	CBOS
Obecnie w Polsce ludzie decydują się na posiadanie mniejszej liczby dzieci niż kiedyś. Jakie są główne przyczyny mniejszej liczby urodzeń w ostatnich latach?	
Złe warunki mieszkaniowe, brak wystarczającej liczby mieszkań	76%
Poczucie braku wsparcia, pomocy ze strony państwa (m. in. w zakresie wychowania, edukacji, opieki medycznej)	55%
Obawy kobiet przed utratą pracy	52%
Obawy przed obniżeniem materialnego poziomu życia	50%
Trudności z pogodzeniem obowiązków rodzinnych i zawodowych	22%
Chęć robienia kariery zawodowej przez kobiety, upowszechnienie się modelu kobiety niezależnej finansowo	19%
Wygoda, chęć użycia życia, obawy przed sprostaniem obowiązkom rodzinnym	13%
Inne	1%
Trudno powiedzieć	1%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać trzy odpowiedzi.

Opinie dotyczące przyczyn zmniejszania się liczby urodzeń są słabo zróżnicowane ze względu na cechy społeczno-demograficzne badanych. We wszystkich uwzględnionych w analizach kategoriach społecznych respondenci kładą nacisk na ekonomiczno-społeczne, nie zaś kulturowe uwarunkowania zmian zachowań prokreacyjnych. Tę ostatnią grupę przyczyn nieco częściej wymieniają badani z wyższym wykształceniem, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, osoby pracujące na własny rachunek poza rolnictwem, a więc ludzie, którzy w swoim środowisku częściej mogą stykać się z tego rodzaju motywami odkładania decyzji o urodzeniu dziecka.

Najczęściej wskazywane przez respondentów formy zaradzenia spadkowi urodzeń odpowiadają najistotniejszym postrzeganym przyczynom tego zjawiska. Wśród nich największy odsetek badanych (57%) wymieniał pomoc dla młodych małżeństw w uzyskaniu mieszkania, np. poprzez system tanich i łatwo dostępnych kredytów mieszkaniowych. Niemal

połowa ankietowanych podkreślała potrzebę zwalczania bezrobocia (47%) i poprawę funkcjonowania instytucjonalnych form opieki na dzieckiem - tanie i dostępne żłobki, przedszkola, świetlice (45%). Zbliżone grupy badanych (po około jednej trzeciej) opowiedziały się za dwoma, poniekąd konkurencyjnymi, bo zakładającymi nieco inną filozofię polityki społecznej, rozwiązaniami - prorodzinnym systemem podatkowym i wypłacaniem wysokich zasiłków rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej. Mniejsze odsetki wskazań uzyskały rozwiązania adresowane przede wszystkim do kobiet, a mające na celu wsparcie ich w realizacji funkcji opiekuńczych i wychowawczych w rodzinie, takie jak: długie płatne urlopy macierzyńskie (26%), większe możliwości podejmowania przez kobiety pracy na pół etatu (26%), a także wypłacanie przez państwo pensji kobietom rezygnującym z pracy zawodowej i zajmującym się wychowywaniem dzieci (20%). Charakterystyczne, że tylko niewielki odsetek respondentów do najlepszych form wspierania rodzin w ich funkcjach prokreacyjnych zaliczył przeciwdziałanie dyskryminacji kobiet na rynku pracy.

	CBOS
Jakie formy wspierania rodzin są, Pana(i) zdaniem, najlepsze, najbardziej sprzyjające temu, aby ludzie częściej decydowali się na posiadanie dzieci?	
Pomoc dla młodych małżeństw w uzyskaniu mieszkania (np. poprzez tańsze i łatwiej dostępne kredyty mieszkaniowe)	57%
Bardziej skuteczne zwalczanie bezrobocia	47%
Tanie i dostępne placówki opiekuńczo-wychowawcze: żłobki, przedszkola, świetlice	45%
Wysokie zasiłki dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej	32%
Prorodzinny system podatkowy	29%
Większe możliwości pracy kobiet w niepełnym wymiarze czasu pracy (na część etatu itp.)	26%
Długie płatne urlopy macierzyńskie	26%
Wypłacanie przez państwo pensji dla niepracujących zawodowo kobiet zajmujących się wychowywaniem dzieci	20%
Przeciwdziałanie dyskryminacji kobiet na rynku pracy	8%
Inne formy	1%
Trudno powiedzieć	1%

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać trzy odpowiedzi.

Układ odpowiedzi ankietowanych świadczy o tym, że za najważniejsze dla decyzji prokreacyjnych uznają oni bardziej skuteczne rozwiązywanie najistotniejszych problemów

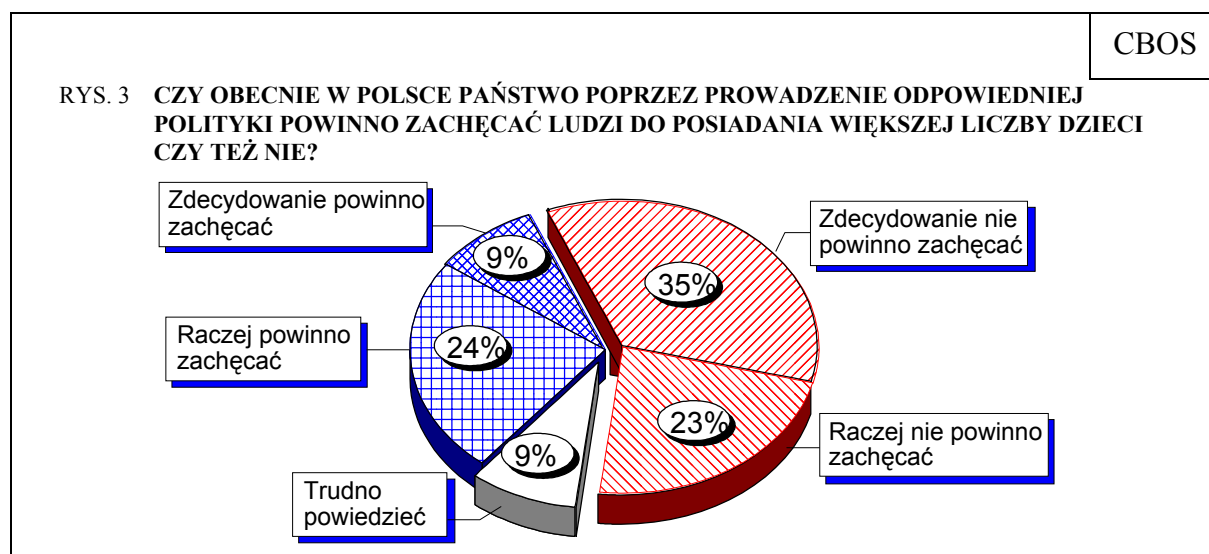
społecznych i zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych rodzin, natomiast w tym kontekście drugorzędną sprawą jest poszukiwanie bardziej szczegółowych rozwiązań mogących zapewnić poprawę funkcjonowania rodzin. A zatem - odnosząc się np. do sytuacji na rynku pracy - wobec konieczności zwalczania bezrobocia uznawanego za jeden z najistotniejszych problemów społecznych na drugi plan schodzi wprowadzenie takich regulacji, jak np. zwiększenie możliwości pracy kobiet w niepełnym wymiarze czasu czy przeciwdziałanie ich dyskryminacji na rynku pracy.

Opinie na ten temat są stosunkowo mało zróżnicowane ze względu na społeczno-demograficzne charakterystyki badanych. Niemal we wszystkich grupach uwzględnionych w analizach na pierwszym miejscu wśród najlepszych sposobów zachęcania ludzi, by częściej decydowali się na posiadanie dzieci, znalazła się pomoc dla młodych małżeństw w uzyskaniu mieszkania. Prawie wszystkie kategorie ankietowanych - niezależnie od cech społeczno-demograficznych - dużą wagę przywiązywały do zwalczania bezrobocia i rozwijania instytucjonalnych form opieki na dzieckiem. Potrzebę istnienia tanich i łatwiej dostępnych placówek opiekuńczo-wychowawczych podkreślali przede wszystkim najmłodsi (do 24 roku życia) i najstarsi (powyżej 65 lat) respondenci, gospodynie domowe oraz badani deklarujący lewicowe poglądy polityczne. Prorodzinny system podatkowy częściej wymieniali mężczyźni niż kobiety, stosunkowo częściej niż inni także mieszkańcy dużych miast, liczących ponad 500 tys. ludności, badani z wyższym wykształceniem, wśród grup społeczno-zawodowych - przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, a także robotnicy. Propozycja ta spotyka się z wyraźnie większą przychylnością badanych o orientacji prawicowej niż lewicowej. Wysokie zasiłki dla rodzin znajdujących się w trudniej sytuacji materialnej postulowały przede wszystkim osoby o najniższych dochodach *per capita* w rodzinie, badani z wykształceniem zasadniczym zawodowym, rolnicy, respondenci pracujący na własny rachunek poza rolnictwem oraz gospodynie domowe. Zapewnienie kobietom większych możliwości pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy częściej postulują kobiety niż mężczyźni. Rozwiązanie to stosunkowo częściej popierają osoby lepiej wykształcone (przede wszystkim z wyższym wykształceniem), kadra kierownicza i inteligencja, pracownicy umysłowi niższego szczebla, uczniowie i studenci oraz mieszkańcy miast liczących powyżej 100 tys. ludności. Propozycje

pensji dla niepracujących zawodowo kobiet zajmujących się wychowywaniem dzieci relatywnie najczęściej wymieniały gospodynie domowe. O potrzebie przeciwdziałania dyskryminacji kobiet na rynku pracy stosunkowo częściej niż inni mówili mieszkańcy największych miast, osoby z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza i inteligencja, pracownicy umysłowi niższego szczebla.

Mimo malejącego przyrostu naturalnego, większość badanych nie zgadza się z opinią, że państwo poprzez prowadzenie odpowiedniej polityki powinno zachęcać ludzi do posiadania większej liczby dzieci. Pronatalistyczne działania ze strony państwa popiera co trzeci respondent.

Opinie w tej kwestii mogą wydawać się dość zaskakujące w kontekście niepokojących trendów demograficznych obserwowanych w ostatnim dziesięcioleciu. Niechęć do pronatalistycznych działań państwa może wynikać z niewiary w efektywność prowadzonej przez nie polityki prorodzinnej, a więc w to, że państwo rzeczywiście będzie w stanie zagwarantować każdej rodzinie odpowiednie warunki życia. Może to być także po części efektem przekonania, że decyzja co do liczby dzieci jest indywidualnym wyborem samych zainteresowanych i państwo w ogóle nie powinno zajmować się zachowaniami prokreacyjnymi swoich obywateli.

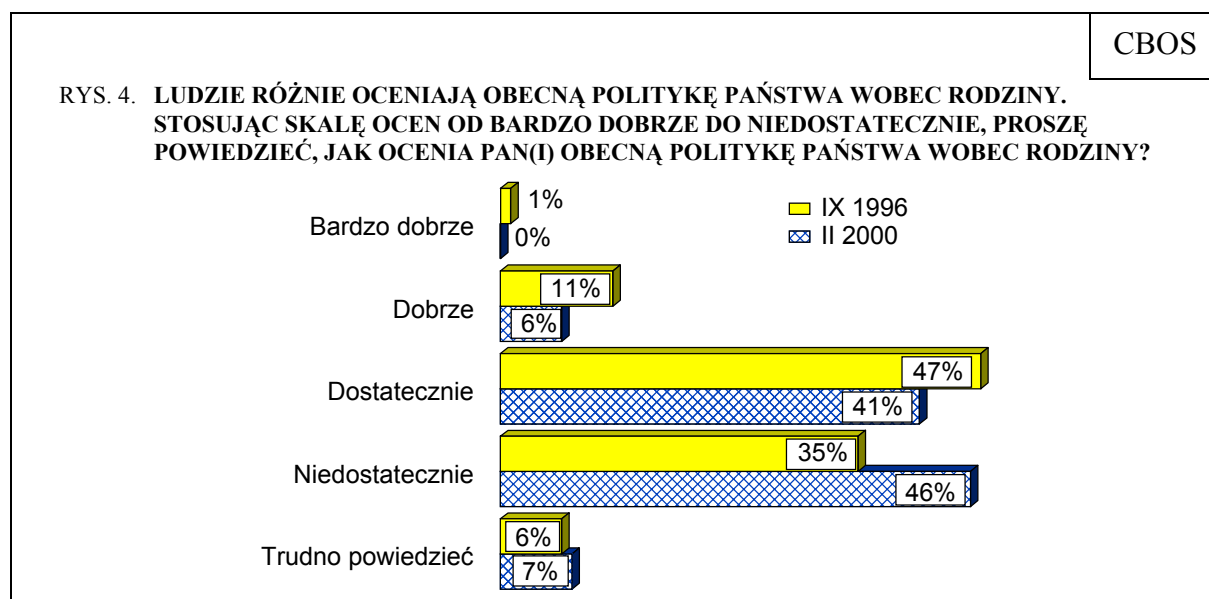

Potrzebę pronatalistycznej polityki państwa stosunkowo częściej niż inni dostrzegają badani z wyższym wykształceniem, osoby pracujące na własny rachunek poza rolnictwem, robotnicy wykwalifikowani. Opowiadają się za nią także respondenci o bardziej tradycyjnym systemie wartości - ludzie starsi, osoby najczęściej uczestniczące w praktykach religijnych oraz badani deklarujący prawicowe poglądy polityczne.

Przeciwni takiej polityce państwa są najczęściej pracownicy fizyczno-umysłowi, robotnicy niewykwalifikowani, bezrobotni oraz osoby o najniższych dochodach *per capita* w rodzinie. Społeczne zróżnicowanie opinii w tej kwestii uprawdopodobnia tezę, że nieaprobowanie pronatalistycznych działań państwa wynika w istocie w znacznej mierze z niewiary w efektywność prowadzonej przez nie polityki wspierania rodzin.

POLITYKA PAŃSTWA WOBEC RODZIN - OCENA I POSTULATY

Po upływie blisko trzech i pół roku ponownie poprosiliśmy respondentów o ocenę polityki państwa wobec rodzin. W roku '96 opinie na ten temat były raczej krytyczne - przeważały oceny dostateczne, a więcej niż co trzeci ankietowany wystawiał jej notę niedostateczną. Obecnie polityka rządu w tej sferze ocniania jest jeszcze gorzej. Mimo że władzę przejęła koalicja, która hasło polityki prorodzinnej wpisała do programu swojego rządu, blisko połowa ankietowanych (46%) ocenia działania państwa w tym zakresie jako niedostateczne, a dalsze 41% - jako dostateczne.

Być może pogłębienie krytycyzmu w ocenie polityki państwa wobec rodziny jest po części efektem rozczarowania, jakie nastąpiło w wyniku zderzenia się obietnic i oczekiwań społecznych z ich realizacją. Prawdopodobnie również niskie oceny działalności rządu w tej sferze są wyrazem bardziej zgeneralizowanej dezaprobaty jego poczynań i nadal pogłębiającego się niekorzystnego wizerunku obecnego gabinetu².

Czego Polacy oczekują od państwa w zakresie realizacji polityki prorodzinnej? Na czym powinna ona polegać? O odpowiedź prosiliśmy wszystkich respondentów zadając im pytanie otwarte, a więc nie ukierunkowując uprzednio ich wypowiedzi i umożliwiając im w ten sposób swobodne wyrażenie opinii.

Propozycje ankietowanych skupiały się na poprawie warunków bytowych rodzin. Dwa główne nurty rozumowania widoczne w wypowiedziach dotyczyły, z jednej strony, poszukiwania rozwiązań pozwalających rodzinie na zapewnienie sobie samodzielności finansowej, z drugiej - pomocy tym rodzinom, które same nie radzą sobie z zapewnieniem godziwej egzystencji. W opinii badanych należy stwarzać warunki poprawy bytu rodzin przede wszystkim poprzez bardziej skuteczne zwalczanie bezrobocia (23% wypowiedzi) i wzrost wynagrodzeń (11%). W tym nurcie mieszczą się także różnorodne propozycje zmian w systemie podatkowym (8%), polegające przede wszystkim na uwzględnianiu w rozliczeniach z fiskusem liczby dzieci. Po wtóre, wsparcie rodzin przez państwo powinno dokonywać się poprzez udzielanie im pomocy finansowej i socjalnej (24%), a także rzeczowej (3%) oraz poprzez większe zasiłki rodzinne i wychowawcze (19%). Tego rodzaju rozwiązania powinny być adresowane, jak niekiedy podkreślano, przede wszystkim do rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, które nie są w stanie samodzielnie troszczyć się o swój byt.

Co dziesiąty respondent wśród celów polityki prorodzinnej wymieniał lepsze zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych rodzin, np. przez tańsze kredyty na mieszkania i dodatki mieszkaniowe. Wsuwano także postulaty poprawy sytuacji w szkolnictwie, zwiększenia dostępu dzieci i młodzieży do edukacji (6%).

² Por. komunikat CBOS „Stosunek do rządu w lutym”, luty 2000 (oprac. K. Pankowski).

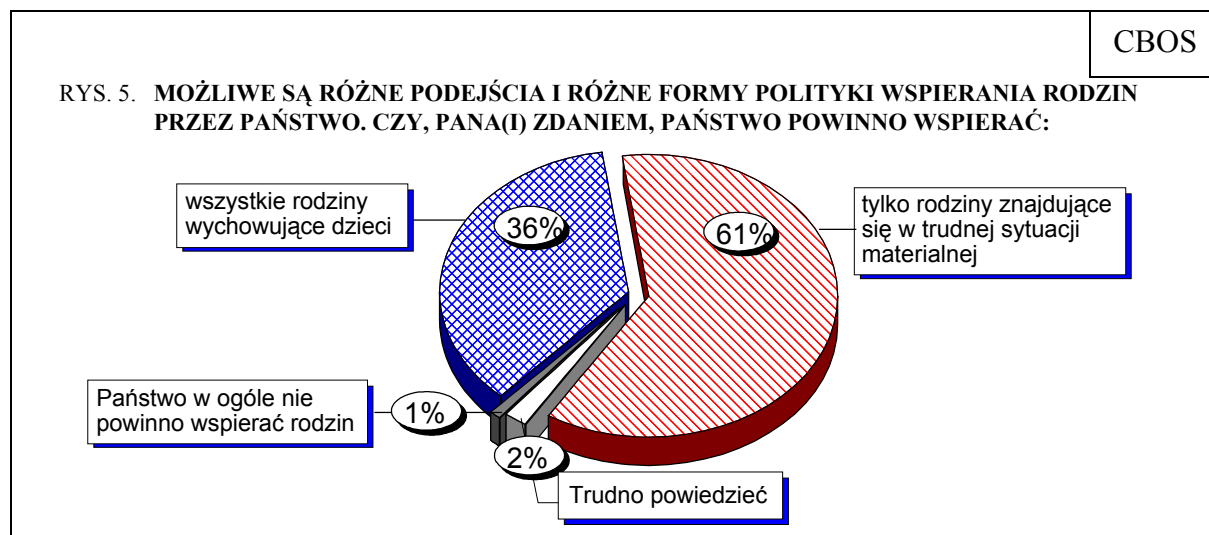
Część osób wskazywała bezpośrednio adresatów pomocy, wymieniając wśród nich przede wszystkim rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i rodziny wielodzietne. Znacznie rzadziej podkreślano, że wsparcie powinno przysługiwać wszystkim rodzinom, niezależnie od ich sytuacji ekonomicznej.

	CBOS
Na czym powinna polegać polityka prorodzinna państwa? W jaki sposób powinno ono wspierać rodziny?	
Pomoc finansowa i socjalna - ogólnie, zasiłki socjalne, dotacje, osłony socjalne, większe świadczenia socjalne	24%
Umożliwić każdemu znalezienie pracy, ograniczyć, zlikwidować bezrobocie	23%
Większe zasiłki rodzinne i wychowawcze, dodatki na dziecko	19%
Zapewnić większe dochody, godziwą płacę, by można było utrzymać rodzinę	11%
Pomoc w uzyskaniu i utrzymaniu mieszkania, tanie kredyty mieszkaniowe, dodatki na mieszkania	10%
Zmiany w systemie podatkowym - zmniejszenie podatków, ulgi na dzieci	8%
Ogólnie - państwo powinno umożliwić zaspokojenie potrzeb socjalno-bytowych rodzinie, stworzyć możliwość godnej egzystencji, warunki do posiadania dzieci	7%
Poprawa sytuacji w szkolnictwie, zwiększenie możliwości kształcenia dzieci	6%
Pomoc rzeczowa - bony na żywność, książki, opał, posiłki dla dzieci	3%
Długie urlopy macierzyńskie i wychowawcze, płatne urlopy wychowawcze	3%
Poprawa funkcjonowania żłobków i przedszkoli - tańsze i łatwiej dostępne	3%
Adresaci pomocy	
Rodziny biedne, znajdujące się w złej sytuacji materialnej	13%
Rodziny wielodzietne	11%
Pomoc powinna przysługiwać na każde dziecko, niezależnie od dochodów rodziny	4%
Matki samotnie wychowujące dzieci	3%
Trudno powiedzieć	14%

Opinie na temat różnych form wspierania rodzin przez państwo są słabo zróżnicowane ze względu na cechy społeczno-demograficzne badanych.

Zauważalne w spontanicznych wypowiedziach respondentów dominujące przeświadczenie, że pomoc państwa powinna być adresowana przede wszystkim do rodzin potrzebujących pomocy, znajduje potwierdzenie w odpowiedziach na pytanie zamknięte.

Większość ankietowanych jest zdania, że państwo powinno wspierać tylko rodziny pozostające w trudnej sytuacji materialnej. Przekonanie, że wsparcie powinno obejmować wszystkie rodziny z dziećmi, wyraża więcej niż co trzeci badany.

ZMIANY W SYTUACJI POLSKICH RODZIN W OSTATNIEJ DEKADZIE

Polacy z reguły krytycznie oceniają różne aspekty obecnej sytuacji polskich rodzin w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych. W zdecydowanej większości dziedzin, które uwzględniliśmy w naszym badaniu, zmiany, jakie dokonały się w ciągu ostatnich 10 lat częściej oceniane są *in minus* niż *in plus*. Zdecydowanie najgorzej postrzegane są obecnie - w stosunku do końca lat osiemdziesiątych - przeciętne materialne warunki życia i sytuacja mieszkaniowa rodzin z dziećmi. O ich pogorszeniu w tym okresie przekonanych jest odpowiednio 76% i 69% respondentów. Zdaniem większości badanych (60%) ograniczona została również pomoc społeczna dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. Niekorzystne, w odczuciu społecznym, zmiany zaszły również w sferze opieki i organizacji czasu dzieci i młodzieży. Większość respondentów (63%) uważa, że mniejsze niż pod koniec ubiegłej dekady są możliwości spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież, a ponad połowa (53%) sądzi, iż w tym czasie zmalała dostępność placówek opiekuńczo-

-wychowawczych: żłobków, przedszkoli, świetlic. Negatywne oceny zmian przeważają również w odniesieniu do sfery pomocy rodzinom zagrożonym patologiami - alkoholizmem, przemocą, przestępczością (44%).

Mniejszy krytycyzm budzi obecna sytuacja w zakresie opieki medycznej nad matką i dzieckiem oraz w szkolnictwie.

Stosunkowo najlepiej postrzegane są zmiany, jakie w tym czasie zaszły w poziomie oświaty i szkolnictwa oraz w zakresie opieki medycznej nad kobietami w ciąży. W przypadku funkcjonowania obu tych dziedzin więcej osób dostrzega symptomy poprawy niż pogorszenia w stosunku do schyłkowego okresu PRL. Odczucia zmian na lepsze nie są jednak dominujące w społeczeństwie i dotyczą mniej więcej jednej trzeciej badanych.

Tabela 3

Jak, Pan(i) sądzi, czy obecnie w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych:	Poprawił(a,y) się	Nie zmienił(a,y) się	Pogorszył(a,y) się	Trudno powiedzieć
	w procentach			
- poziom oświaty i szkolnictwa	34	28	25	13
- opieka medyczna nad kobietami w ciąży	34	22	21	23
- opieka medyczna nad dziećmi	31	21	38	10
- pomoc rodzinom zagrożonym patologiami (alkoholizmem, przemocą, przestępczością itp.)	18	19	44	19
- dostępność placówek opiekuńczo-wychowawczych: żłobków, przedszkoli, świetlic	18	17	53	13
- możliwości spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież	14	15	63	7
- pomoc społeczna dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej	11	16	60	13
- przeciętne materialne warunki życia rodzin z dziećmi	8	11	76	6
- przeciętne warunki mieszkaniowe rodzin z dziećmi	7	17	69	8

Zmiany w sytuacji rodzin w ostatniej dekadzie stosunkowo lepiej oceniają ludzie młodzi - do 24 roku życia, a szczególnie uczniowie i studenci. Z reguły gorzej niż przeciętnie postrzegają je osoby w wieku średnim i starsze, zwłaszcza powyżej 55 roku życia. Opinie na ten temat wiążą się z zadowoleniem z materialnych warunków życia. Im jest ono większe, tym mniejszy krytycyzm w odbiorze obecnej rzeczywistości. Istotne znaczenie w tej kwestii

ma również orientacja polityczna badanych. Lepszym ocenom zmian w tych dziedzinach w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych sprzyjają prawicowe poglądy polityczne, opiniom krytycznym - lewicowe. Jednak nawet grupy stosunkowo lepiej postrzegające obecną sytuację rodzin w Polsce częściej konstatują pogorszenie niż poprawę w takich wymiarach, jak: przeciętne materialne warunki życia, sytuacja mieszkaniowa rodzin z dziećmi, pomoc społeczna dla rodzin w trudnej sytuacji bytowej, możliwości spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież, dostępność instytucji opiekuńczo-wychowawczych.

Polakom najbardziej odpowiada tradycyjny lub partnerski model rodziny, najczęściej z dwojgiem dzieci. W ostatnich latach - od roku '96 - aspiracje prokreacyjne Polaków niewiele się zmieniły, choć można mówić o ich niewielkim spadku. Nieco wzrósł bowiem odsetek osób chcących mieć tylko jedno dziecko, zarazem zmniejszyła się liczba tych, które pozostawiłyby liczbę dzieci losowi. Zdaje się to wskazywać, że w najbliższym czasie nie należy się spodziewać zmian w zachowaniach demograficznych Polaków i odwrócenia niekorzystnych trendów. Przyczyn spadku urodzeń w Polsce badani upatrują przede wszystkim w „obiektywnych” warunkach społeczno-ekonomicznych - niewystarczającej liczbie mieszkań, trudnej sytuacji materialnej rodzin i zagrożeniu bezrobociem. Wśród przyczyn tego stanu rzeczy stosunkowo często wymieniają także brak wsparcia dla rodzin ze strony państwa. Porównując obecną sytuację polskich rodzin z okresem sprzed roku '89 badani sądzą, że jest ona pod wieloma względami gorsza niż przed rozpoczęciem przemian ustrojowych. Niekorzystne w odczuciu społecznym zmiany zaszły przede wszystkim w takich sferach, jak: materialne i mieszkaniowe warunki życia rodzin, pomoc społeczna dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej oraz opieka i organizacja czasu dzieci i młodzieży.

Opracowała

Beata ROGUSKA

A N E K S

Tabela 1. Którą z podanych niżej sytuacji uważa Pan(i) za najlepszą dla rodziny? 1 - Jedynie mąż pracuje, zarabiając wystarczająco na zaspokojenie potrzeb rodziny, żona zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.; 2 - Jedynie żona pracuje, zarabiając wystarczająco na zaspokojenie potrzeb rodziny, mąż zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.; 3 - Zarówno mąż, jak i żona pracują zawodowo, mąż poświęca więcej czasu na pracę zawodową, żona oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.; 4 - Mąż i żona mniej więcej tyle samo czasu przeznaczają na pracę zawodową i oboje w równym stopniu zajmują się domem i dziećmi (%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Liczba osób Ogółem	42	0	19	38	1	1100
Płeć						
Mężczyźni	47	0	19	33	1	522
Kobiety	38	0	18	42	1	578
Wiek						
18-24 lat	27	1	22	48	1	157
25-34	41	0	15	44	0	194
35-44	44	0	19	37	0	213
45-54	36	1	22	41	0	218
55-64	46	0	18	34	1	129
65 lat i więcej	58	1	16	24	1	187
Miejsce zamieszkania						
Wieś	53	0	18	29	0	402
Miasto do 20 tys.	44	0	13	43	0	135
20 - 100 tys.	34	1	20	44	0	227
101 - 500 tys.	38	1	17	41	3	178
501 tys.i więcej mieszk.	30	1	24	45	0	158
Wykształcenie						
Podstawowe	51	1	18	29	1	309
Zasadnicze zawodowe	51	0	16	33	0	289
Średnie	35	1	19	45	0	392
Wyższe	22	0	26	51	2	110
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	24	0	24	50	2	89
Prac.umyśl.niż.szczebła	24	0	28	48	0	107
Pracownicy fiz.- umyśl.	34	0	11	55	0	75
Robotnicy wykwalifikowani	54	1	23	22	0	87
Robotnicy niewykwalifik.	52	0	20	28	0	39
Rolnicy	39	0	22	39	0	75
Pracujący na własny rach.	34	0	13	53	0	50
Bierni zawodowo						
Renciści	58	1	13	26	2	125
Emeryci	59	1	14	22	0	217
Uczniowie i studenci	21	0	22	54	3	71
Bezrobotni	41	2	19	38	0	122
Gospodynie domowe i inni	58	0	18	23	0	43
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	35	0	23	41	1	202
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	26	0	25	49	0	97
sekt. pryw. poza rolnict.	35	0	21	44	0	174
prywatnym gośp. rolnym	48	0	17	34	0	89
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	50	0	18	32	0	192
276 - 399	45	1	19	35	0	143
400 - 549	51	0	16	34	0	237
550 - 799	36	1	21	42	0	153
Powyżej 799 zł	28	1	21	49	1	165
Ocena własnych war. mater.						
Źle	47	1	16	35	0	346
Średnie	43	0	19	36	1	517
Dobre	33	0	21	46	0	238
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	55	0	16	26	3	42
Raz w tygodniu	47	0	18	35	0	570
1-2 razy w miesiącu	39	1	18	43	0	196
Kilka razy w roku	34	1	23	40	2	195
W ogóle nie uczestniczy	33	0	16	50	1	97
Poglądy polityczne						
Lewica	36	0	17	45	1	303
Centrum	43	0	18	38	1	345
Prawica	40	1	23	36	0	254
Trudno powiedzieć	54	1	16	29	1	198

Tabela 2. Jakie są główne przyczyny mniejszej liczby urodzeń w ostatnich latach? 1) Złe warunki mieszkaniowe, brak wystarczającej liczby mieszkań; 2 - Chęć robienia kariery zawodowej przez kobiety, upowszechnienie się modelu kobiety niezależnej finansowo; 3 - Obawy kobiet przed utratą pracy; 4 - Trudności z pogodzeniem obowiązków rodzinnych i zawodowych; 5 - Obawy przed obniżeniem materialnego poziomu życia; 6 - Wygoda, chęć użycia życia, obawy przed sprośaniem obowiązkom rodzinnym; 7 - Poczucie braku wsparcia, pomocy ze strony państwa (m.in. w zakresie wychowania, edukacji, opieki medycznej nad dziećmi); 8 - Inne; 9 - Trudno powiedzieć

	(%)									Liczba osób
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Liczba osób Ogółem	76	19	52	22	50	13	55	1	1	1099
Płeć										
Mężczyźni	79	20	45	23	52	13	58	1	0	522
Kobiety	74	18	58	21	48	14	53	1	2	577
Wiek										
18-24 lat	82	26	42	27	55	11	50	0	0	157
25-34	79	18	60	25	46	12	52	1	0	194
35-44	73	20	47	23	57	11	60	0	0	213
45-54	74	16	56	18	49	17	60	0	0	217
55-64	77	23	49	16	50	15	55	2	2	129
65 lat i więcej	75	11	53	20	42	13	54	2	5	187
Miejsce zamieszkania										
Wieś	75	19	46	24	49	14	54	1	3	402
Miasto do 20 tys.	80	13	52	17	58	13	59	0	0	135
20 - 100 tys.	78	17	61	16	52	12	57	0	0	226
101 - 500 tys.	78	18	53	23	44	11	59	1	0	178
501 tys.i więcej mieszk.	73	25	53	26	48	15	49	1	1	158
Wykształcenie										
Podstawowe	76	16	49	19	42	15	58	1	4	308
Zasadnicze zawodowe	80	18	49	25	52	9	57	2	0	289
Średnie	75	19	56	21	55	13	54	0	0	392
Wyższe	70	26	51	22	48	22	50	1	0	109
Grupa społ.-zaw. pracujący										
Kadra kier., inteligencja	63	29	46	32	45	25	51	0	0	88
Prac.umysł.niż.szczębla	76	16	62	20	62	9	50	0	0	107
Pracownicy fiz.- umysł.	74	21	56	22	45	14	63	0	0	75
Robotnicy wykwalifikowani	81	9	47	19	58	10	64	1	0	87
Robotnicy niewykwalifik.	89	29	45	31	42	13	49	0	0	39
Rolnicy	68	27	48	23	49	15	54	0	2	75
Pracujący na własny rach.	83	34	57	8	43	19	43	0	0	50
Bierni zawodowo										
Renciści	79	16	52	17	46	15	61	2	2	125
Emeryci	77	13	52	20	47	12	54	2	4	217
Uczniowie i studenci	74	29	45	31	56	15	50	0	0	71
Bezrobotni	82	12	53	25	48	7	61	1	0	122
Gospodynie domowe i inni	70	16	55	18	56	13	54	3	0	43
Pracuje w:										
inst. państw., publicznej	72	17	49	21	59	12	62	0	0	201
spółce właścicieli	83	16	61	23	42	16	53	0	0	97
prywatnych i państwa	79	26	56	21	50	14	48	1	0	174
sekt. pryw. poza rolnict.	68	26	50	19	49	21	50	0	1	89
prywatnym gosp. rolnym										
Dochody na jedną osobę										
Do 275 zł	76	18	49	25	50	9	61	1	0	192
276 - 399	83	13	55	17	45	16	61	1	1	143
400 - 549	76	14	53	20	53	11	56	2	1	237
550 - 799	73	24	54	19	52	12	57	1	1	153
Powyżej 799 zł	72	25	50	26	47	17	50	0	0	165
Ocena własnych war. mater.										
Złe	79	14	50	20	48	8	67	1	2	346
Średnie	77	17	53	22	52	16	49	1	1	516
Dobre	70	28	51	25	48	16	51	1	0	237
Udział w prakt. religijnych										
Kilka razy w tygodniu	73	18	38	31	36	22	59	2	1	42
Raz w tygodniu	76	19	52	21	49	14	57	1	1	569
1-2 razy w miesiącu	80	15	55	20	50	14	54	1	1	196
Kilka razy w roku	77	20	48	23	53	11	56	0	1	195
W ogóle nie uczestniczy	73	23	56	21	50	7	47	2	1	97
Poglądy polityczne										
Lewica	80	17	58	19	51	10	58	1	0	303
Centrum	78	19	54	21	52	11	56	1	1	345
Prawica	70	24	47	24	50	22	53	1	0	253
Trudno powiedzieć	77	15	44	24	43	13	54	1	5	197

Tabela 3. Ludzie różnie oceniają obecną politykę państwa wobec rodziny. Stosując skalę ocen od bardzo dobrze do niedostatecznie, proszę powiedzieć, jak ocenia Pan(i) obecną politykę państwa wobec rodziny?

(%)

	Dobrze	Dostatecz- nie	Niedosta- tecznie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Liczba osób Ogółem	6	41	46	7	1096
Płeć					
Mężczyźni	5	39	49	7	521
Kobiety	6	43	43	7	575
Wiek					
18-24 lat	8	37	47	7	155
25-34	2	50	41	7	194
35-44	8	39	52	2	212
45-54	3	41	52	3	218
55-64	5	43	42	10	129
65 lat i więcej	9	36	39	16	187
Miejsce zamieszkania					
Wieś	5	41	43	11	399
Miasto do 20 tys.	5	43	48	4	135
20 - 100 tys.	6	36	52	5	227
101 - 500 tys.	3	48	45	3	178
501 tys.i więcej mieszk.	10	39	45	6	158
Wykształcenie					
Podstawowe	7	31	49	13	308
Zasadnicze zawodowe	3	41	49	7	287
Średnie	7	47	42	4	391
Wyższe	8	49	42	1	110
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	7	54	36	3	89
Prac. umysł. niż. szczebla	5	53	41	0	107
Pracownicy fiz. - umysł.	10	42	44	4	75
Robotnicy wykwalifikowani	1	33	59	6	87
Robotnicy niewykwalifik.	1	48	45	6	39
Rolnicy	3	38	41	17	74
Pracujący na własny rach.	10	40	48	3	50
Bierni zawodowo					
Renciści	4	39	51	6	125
Emeryci	10	36	40	14	217
Uczniowie i studenci	10	39	46	6	68
Bezrobotni	2	39	55	4	122
Gospodynie domowe i inni	1	43	51	4	43
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	3	53	43	1	202
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	5	34	53	8	97
sekt. pryw. poza rolnict.	6	43	48	3	174
prywatnym gosp. rolnym	6	38	41	14	88
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	5	37	55	3	190
276 - 399	6	35	53	6	143
400 - 549	10	39	47	5	236
550 - 799	1	45	48	6	153
Powyżej 799 zł	8	48	38	6	165
Ocena własnych war. mater.					
Złe	4	29	60	7	346
Średnie	6	47	41	7	516
Dobre	9	47	37	6	235
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	10	41	36	13	42
Raz w tygodniu	7	48	39	6	569
1-2 razy w miesiącu	3	34	57	6	196
Kilka razy w roku	3	35	53	9	192
W ogóle nie uczestniczy	7	29	56	7	97
Poglądy polityczne					
Lewica	5	37	54	3	301
Centrum	6	42	47	6	344
Prawica	9	51	36	4	254
Trudno powiedzieć	3	33	46	18	197

Tabela 4. Możliwe są różne podejścia i różne formy polityki wspierania rodzin przez państwo. Czy, Pana(i) zdaniem, państwo powinno wspierać: 1 - wszystkie rodziny wychowujące dzieci; 2 - tylko rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej; 3 - Państwo w ogóle nie powinno wspierać rodzin (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Liczba osób Ogółem	36	61	1	2	1100
Płeć					
Mężczyźni	36	60	1	2	522
Kobiety	36	62	0	2	578
Wiek					
18-24 lat	40	55	1	3	157
25-34	42	56	1	1	194
35-44	38	60	0	2	213
45-54	35	62	1	2	218
55-64	35	64	0	2	129
65 lat i więcej	27	70	0	2	187
Miejsce zamieszkania					
Wieś	39	58	1	1	402
Miasto do 20 tys.	40	57	1	2	135
20 - 100 tys.	36	61	1	2	227
101 - 500 tys.	38	60	1	0	178
501 tys.i więcej mieszk.	23	73	0	4	158
Wykształcenie					
Podstawowe	39	57	1	3	308
Zasadnicze zawodowe	36	63	0	3	289
Średnie	33	65	1	3	392
Wyższe	41	56	1	2	110
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	39	60	0	1	89
Prac.umysł.niż.szczebla	33	63	0	3	107
Pracownicy fiz.-umysł.	40	60	0	0	75
Robotnicy wykwalifikowani	40	54	1	5	87
Robotnicy niewykwalifik.	31	64	0	5	39
Rolnicy	25	72	2	0	75
Pracujący na własny rach.	43	53	2	3	50
Bierni zawodowo					
Renciści	34	65	0	2	125
Emeryci	32	65	0	2	217
Uczniowie i studenci	44	53	3	0	71
Bezrobotni	42	56	0	2	122
Gospodynie domowe i inni	40	60	0	0	43
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	39	58	1	2	202
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	39	58	0	3	97
sekt. pryw. poza rolnict.	38	59	1	3	174
prywatnym gosp. rolnym	27	71	2	0	89
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	43	56	0	1	192
276 - 399	34	63	0	2	143
400 - 549	39	59	1	2	237
550 - 799	32	66	0	2	153
Powyżej 799 zł	30	67	1	2	165
Ocena własnych war. mater.					
Złe	38	60	1	2	346
Średnie	35	62	1	2	516
Dobre	36	61	0	2	238
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	39	58	0	3	42
Raz w tygodniu	35	62	1	2	570
1-2 razy w miesiącu	34	65	0	1	196
Kilka razy w roku	40	55	1	3	195
W ogóle nie uczestniczy	37	61	1	2	97
Poglądy polityczne					
Lewica	35	64	1	0	303
Centrum	39	60	0	1	345
Prawica	40	57	1	3	254
Trudno powiedzieć	30	64	1	5	197

Tabela 5. Jak Pan(i) sądzi, czy obecnie w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych **dostępność placówek opiekuńczo-wychowawczych: żłobków, przedszkoli, świetlic:**

	(%)				
	poprawiła się	nie zmieniła się	pogorszyła się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Liczba osób Ogółem	18	17	53	13	1100
Płeć					
Mężczyźni	18	16	54	13	522
Kobiety	17	18	52	13	578
Wiek					
18-24 lat	24	14	44	18	157
25-34	23	24	42	12	194
35-44	18	20	56	6	213
45-54	15	13	60	11	218
55-64	16	15	55	14	129
65 lat i więcej	9	13	59	19	187
Miejsce zamieszkania					
Wieś	15	15	55	15	402
Miasto do 20 tys.	14	19	55	12	135
20 - 100 tys.	23	15	52	10	227
101 - 500 tys.	20	19	50	11	178
501 tys.i więcej mieszk.	16	17	52	16	158
Wykształcenie					
Podstawowe	14	12	55	19	309
Zasadnicze zawodowe	17	20	51	11	289
Średnie	19	19	51	11	392
Wyższe	21	13	56	10	110
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	19	15	53	13	89
Prac. umysł. niż. szczebla	23	21	49	6	107
Pracownicy fiz. - umysł.	27	15	44	15	75
Robotnicy wykwalifikowani	23	14	52	11	87
Robotnicy niewykwalifik.	17	15	58	9	39
Rolnicy	14	18	56	12	75
Pracujący na własny rach.	24	17	45	13	50
Bierni zawodowo					
Renciści	10	16	59	15	125
Emeryci	13	14	56	17	217
Uczniowie i studenci	25	20	40	14	71
Bezrobotni	16	22	52	9	122
Gospodynie domowe i inni	9	9	68	15	43
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	25	13	53	9	202
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	16	21	55	7	97
sekt. pryw. poza rolnict.	23	17	45	15	174
prywatnym gosp. rolnym	15	17	56	12	89
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	19	17	55	9	192
276 - 399	10	17	60	14	143
400 - 549	22	13	53	12	237
550 - 799	14	14	62	10	153
Powyżej 799 zł	21	14	56	10	165
Ocena własnych war. mater.					
Złe	15	16	56	13	346
Średnie	17	17	54	12	517
Dobre	22	17	46	15	238
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	20	26	38	17	42
Raz w tygodniu	16	18	55	11	570
1-2 razy w miesiącu	18	17	52	13	196
Kilka razy w roku	19	9	55	17	195
W ogóle nie uczestniczy	20	19	49	12	97
Poglądy polityczne					
Lewica	14	13	63	10	303
Centrum	14	21	57	9	345
Prawica	27	22	43	8	254
Trudno powiedzieć	17	8	45	31	198

Tabela 6. Jak Pan(i) sądzi, czy obecnie w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych
możliwości spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież: (%)

	poprawiły się	nie zmieniły się	pogorszyły się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Liczba osób Ogółem	14	15	63	7	1100
Płeć					
Mężczyźni	14	16	64	6	522
Kobiety	14	15	62	9	578
Wiek					
18-24 lat	27	13	51	9	157
25-34	13	24	55	7	194
35-44	16	16	66	3	213
45-54	10	16	70	4	218
55-64	6	14	73	6	129
65 lat i więcej	15	7	62	16	187
Miejsce zamieszkania					
Wieś	13	18	61	9	402
Miasto do 20 tys.	15	20	58	7	135
20 - 100 tys.	16	17	59	9	227
101 - 500 tys.	11	11	75	3	178
501 tys.i więcej mieszk.	19	8	67	7	158
Wykształcenie					
Podstawowe	13	12	63	12	309
Zasadnicze zawodowe	9	24	59	7	289
Średnie	18	14	64	4	392
Wysze	19	9	68	5	110
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	19	11	64	6	89
Prac.umysł.niż.szczebła	13	11	72	4	107
Pracownicy fiz.-umysł.	16	23	60	1	75
Robotnicy wykwalifikowani	16	19	58	7	87
Robotnicy niewykwalifik.	18	21	54	7	39
Rolnicy	8	29	57	6	75
Pracujący na własny rach.	15	25	54	5	50
Bierni zawodowo					
Renciści	6	11	74	9	125
Emeryci	15	10	63	12	217
Uczniowie i studenci	39	11	45	5	71
Bezrobotni	10	21	61	8	122
Gospodynie domowe i inni	1	9	81	9	43
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	14	14	69	3	202
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	14	20	61	5	97
sekt. pryw. poza rolnict.	18	18	58	7	174
prywatnym gosp. rolnym	12	24	58	6	89
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	12	22	62	4	192
276 - 399	8	18	67	7	143
400 - 549	15	13	66	6	237
550 - 799	12	12	71	5	153
Powyżej 799 zł	20	6	66	9	165
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	13	15	66	6	346
Średnie	13	15	64	8	517
Dobre	19	17	56	8	238
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	20	9	56	14	42
Raz w tygodniu	15	17	62	5	570
1-2 razy w miesiącu	11	21	59	9	196
Kilka razy w roku	11	10	71	8	195
W ogóle nie uczestniczy	21	7	61	11	97
Poglądy polityczne					
Lewica	11	12	72	4	303
Centrum	11	18	66	5	345
Prawica	26	17	53	3	254
Trudno powiedzieć	10	13	56	21	198

Tabela 7. Jak Pan(i) sądzi, czy obecnie w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych pomoc społeczna dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej:

	(%)				
	poprawiła się	nie zmieniła się	pogorszyła się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Liczba osób Ogółem	11	16	60	13	1100
Płeć					
Mężczyźni	10	18	61	10	522
Kobiety	13	14	58	15	578
Wiek					
18-24 lat	21	12	48	19	157
25-34	10	24	55	11	194
35-44	8	18	62	11	213
45-54	12	15	62	11	218
55-64	11	16	64	9	129
65 lat i więcej	8	10	65	17	187
Miejsce zamieszkania					
Wieś	16	17	54	13	402
Miasto do 20 tys.	9	16	63	12	135
20 - 100 tys.	11	11	65	12	227
101 - 500 tys.	7	20	63	10	178
501 tys. i więcej mieszk.	7	14	62	18	158
Wykształcenie					
Podstawowe	11	13	64	12	309
Zasadnicze zawodowe	11	21	55	12	289
Średnie	11	16	60	13	392
Wyższe	14	10	59	17	110
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	18	11	53	18	89
Prac. umysł. niż. szczebla	6	23	61	10	107
Pracownicy fiz. - umysł.	10	14	66	10	75
Robotnicy wykwalifikowani	11	24	58	8	87
Robotnicy niewykwalifik.	14	22	55	9	39
Rolnicy	17	18	58	8	75
Pracujący na własny rach.	13	24	42	21	50
Bierni zawodowo					
Renciści	6	10	69	15	125
Emeryci	12	11	63	14	217
Uczniowie i studenci	26	12	42	20	71
Bezrobotni	7	24	59	10	122
Gospodynie domowe i inni	4	6	80	9	43
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	14	19	57	10	202
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	7	20	62	11	97
sekt. pryw. poza rolnict.	10	15	59	16	174
prywatnym gosp. rolnym	18	19	52	12	89
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	12	19	59	10	192
276 - 399	10	18	63	9	143
400 - 549	9	12	69	9	237
550 - 799	10	15	59	16	153
Powyżej 799 zł	15	14	57	15	165
Ocena własnych war. mater.					
Złe	9	14	67	9	346
Średnie	11	15	61	13	517
Dobre	15	21	46	18	238
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	19	18	46	17	42
Raz w tygodniu	13	17	59	12	570
1-2 razy w miesiącu	10	13	64	13	196
Kilka razy w roku	6	17	64	14	195
W ogóle nie uczestniczy	11	15	58	16	97
Poglądy polityczne					
Lewica	9	13	67	10	303
Centrum	7	18	63	11	345
Prawica	22	20	49	10	254
Trudno powiedzieć	9	12	56	23	198

Tabela 8. Jak Pan(i) sądzi, czy obecnie w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych **przeciętne materialne warunki życia rodzin z dziećmi:**

(%)

	poprawiły się	nie zmieniły się	pogorszyły się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Liczba osób Ogółem	8	11	76	6	1100
Płeć					
Mężczyźni	9	12	74	5	522
Kobiety	7	10	77	7	578
Wiek					
18-24 lat	13	13	64	10	157
25-34	7	20	69	4	194
35-44	11	7	79	3	213
45-54	9	7	81	3	218
55-64	4	13	78	4	129
65 lat i więcej	3	6	80	11	187
Miejsce zamieszkania					
Wieś	10	12	70	7	402
Miasto do 20 tys.	8	14	75	2	135
20 - 100 tys.	5	7	83	6	227
101 - 500 tys.	6	14	76	4	178
501 tys.i więcej mieszk.	7	7	79	7	158
Wykształcenie					
Podstawowe	6	9	78	7	309
Zasadnicze zawodowe	7	13	74	6	289
Średnie	8	11	77	4	392
Wyższe	13	9	71	6	110
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	15	9	70	7	89
Prac.umysł.niż.szczebła	8	9	81	3	107
Pracownicy fiz.-umysł.	11	9	78	2	75
Robotnicy wykwalifikowani	7	15	74	4	87
Robotnicy niewykwalifik.	12	11	73	5	39
Rolnicy	6	14	80	1	75
Pracujący na własny rach.	13	18	62	7	50
Bierni zawodowo					
Renciści	3	6	85	7	125
Emeryci	4	9	78	9	217
Uczniowie i studenci	18	15	63	4	71
Bezrobotni	7	17	69	6	122
Gospodynie domowe i inni	1	3	89	6	43
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	12	10	75	3	202
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	9	14	74	3	97
sekt. pryw. poza rolnict.	9	13	72	6	174
prywatnym gosp. rolnym	8	13	78	2	89
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	12	12	75	2	192
276 - 399	3	11	83	3	143
400 - 549	2	9	79	2	237
550 - 799	6	10	78	5	153
Powyżej 799 zł	9	9	76	6	165
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	7	10	79	3	346
Średnie	5	11	78	5	517
Dobre	14	12	65	9	238
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	6	19	67	9	42
Raz w tygodniu	10	13	73	4	570
1-2 razy w miesiącu	3	9	83	5	196
Kilka razy w roku	5	7	80	7	195
W ogóle nie uczestniczy	11	9	71	9	97
Poglądy polityczne					
Lewica	5	7	84	4	303
Centrum	5	11	80	4	345
Prawica	16	17	64	3	254
Trudno powiedzieć	7	9	70	15	198

Tabela 9. Jak Pan(i) sądzi, czy obecnie w porównaniu z końcem lat osiemdziesiątych **przeciętne warunki mieszkaniowe rodzin z dziećmi:**

(%)

	poprawiły się	nie zmieniły się	pogorszyły się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Liczba osób Ogółem	7	17	69	8	1100
Płeć					
Mężczyźni	7	17	69	7	522
Kobiety	6	16	69	8	578
Wiek					
18-24 lat	13	11	62	13	157
25-34	3	23	71	4	194
35-44	8	20	68	4	213
45-54	7	15	73	5	218
55-64	4	19	68	9	129
65 lat i więcej	4	12	72	13	187
Miejsce zamieszkania					
Wieś	6	19	66	8	402
Miasto do 20 tys.	8	20	66	5	135
20 - 100 tys.	4	15	71	9	227
101 - 500 tys.	4	12	79	5	178
501 tys.i więcej mieszk.	11	16	65	8	158
Wykształcenie					
Podstawowe	6	11	73	11	309
Zasadnicze zawodowe	3	22	68	7	289
Średnie	8	18	69	5	392
Wyższe	12	16	63	9	110
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	18	15	58	9	89
Prac. umysł. niż. szczebla	5	18	73	5	107
Pracownicy fiz. - umysł.	7	21	68	4	75
Robotnicy wykwalifikowani	4	18	72	5	87
Robotnicy niewykwalifik.	3	10	80	7	39
Rolnicy	3	21	74	3	75
Pracujący na własny rach.	13	30	49	8	50
Bierni zawodowo					
Renciści	2	12	79	6	125
Emeryci	5	14	67	13	217
Uczniowie i studenci	20	15	55	11	71
Bezrobotni	2	22	69	7	122
Gospodynie domowe i inni	0	5	90	5	43
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	10	18	68	5	202
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	4	26	66	4	97
sekt. pryw. poza rolnict.	8	17	65	9	174
prywatnym gosp. rolnym	5	20	70	6	89
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	8	16	73	3	192
276 - 399	3	14	78	5	143
400 - 549	2	15	70	9	237
550 - 799	5	18	71	6	153
Powyżej 799 zł	10	17	66	7	165
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	6	13	75	6	346
Średnie	5	18	70	7	517
Dobre	11	19	59	10	238
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	8	17	60	15	42
Raz w tygodniu	8	18	68	6	570
1-2 razy w miesiącu	3	14	77	6	196
Kilka razy w roku	3	18	70	9	195
W ogóle nie uczestniczy	11	11	66	12	97
Poglądy polityczne					
Lewica	5	16	74	5	303
Centrum	4	15	76	5	345
Prawica	14	24	58	4	254
Trudno powiedzieć	5	12	65	19	198